

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Aan de Directeur-Generaal van de
Volksgezondheid
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
mw. drs. A. Berg
Postbus 20350
2500 EJ DEN HAAG

Aan de Directeur-Generaal Agro en Natuur
Ministerie van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit
Mw. drs. M. Sonnema
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Datum 17 juli 2020
Onderwerp Advies n.a.v. OMT-Z nertsen en SARS-CoV-2

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl
KvK Utrecht 30276683
T 030 274 91 11
F 030 274 29 71
lci@rivm.nl

Ons kenmerk
0064/2020 LCI/JvD/at/cs/nn

Behandeld door
LCI
T (030) 274 7000
F (030) 274 4455
lci@rivm.nl

Geachte mevrouw Berg, geachte mevrouw Sonnema,

Zoals aangekondigd heb ik op 16 juli 2020 een vervolg Outbreak Management Team Zoönose (OMT-Z) belegd over de voortgaande transmissie van SARS-CoV-2 van nertsen en de potentiële gevolgen voor de volksgezondheid. Hieronder volgen een samenvatting van de situatie en adviezen van het OMT-Z.

Het OMT-Z bestaat uit veterinaire en humane infectieziekte-experts. Bij het overleg waren vertegenwoordigers van zowel humane als veterinaire organisaties en kennisinstituten aanwezig.

Samenvatting situatie

Tot aan 14 juli 2020 zijn op 23 nertsbedrijven besmettingen met SARS-CoV-2 vastgesteld, en zijn de betreffende bedrijven geruimd. Naar aanleiding van de vaststelling van SARS-CoV-2-besmettingen op nertsbedrijven en mede op basis van advisering in eerdere DB-Z/OMT-Z, heeft het ministerie van LNV een vervoersverbod van nertsen en mest ingesteld, is er een aangescherpt hygiëneprotocol ingegaan en geldt een bezoekersverbod. Daarnaast is er een verplichting dat honden en katten op een (geruimd) bedrijf blijven. Daarbij is er een dringend advies dat medewerkers met klachten passend bij COVID-19 niet in aanraking komen met de nertsen en zich laten testen.

Door middel van een meldplicht bij ziekte en sterfte onder de nertsen en het Early Warning Systeem (EWS) (d.i., waarbij wekelijks natuurlijk gestorven dieren onderzocht worden op SARS-CoV-2) komen nog steeds nieuwe besmettingen bij nertsbedrijven aan het licht. De oorzaak hiervan is, ondanks de genomen maatregelen niet duidelijk. Op verzoek van LNV en VWS zijn de volgende vragen besproken.

1. Nu de adviezen uit het OMT-Z advies van 3 juni zijn uitgevoerd vinden er na 5 weken nog steeds besmettingen plaats. Hoe verklaart u dat dit gebeurt? Welke aanvullende maatregelen zijn denkbaar?

Datum
17 juli 2020

Ons kenmerk
0064/2020 LCI/JvD/at/cs/nn

De sequentieanalyse van SARS-CoV-2 op de besmette bedrijven toont aan dat er tot nu toe sprake is van minimaal vijf unieke introducties in de nertsenhouderij. In twee gevallen gaat het daarbij om slechts één besmet bedrijf, in de overige drie gevallen om een cluster van meerdere bedrijven. Binnen zo'n cluster kan sprake zijn van blootstelling aan een gemeenschappelijke bron of verspreiding tussen bedrijven.

Bij de meeste besmette bedrijven is ook SARS-CoV-2 besmetting onder de mensen (bedrijfseigenaar, medewerkers) aangetoond. Verschillende personen hadden slechts lichte klachten. De sequenties die bij medewerkers worden vastgesteld, komen overeen met de sequenties bij de nertsen van het bedrijf waarop zij werken. Hoewel het niet mogelijk is om op basis van de huidige sequentieanalyse een uitspraak te doen over de richting van infectie bij alle humane gevallen (mens naar nerts, nerts naar mens of mens naar mens), acht het OMT-Z aannemelijk dat de meeste introducties van het virus op de bedrijven door elders besmette mensen heeft plaatsgevonden.

Er is recent een arbeidsintensieve periode met vaccineren (juni) en spenen (juli) van de dieren geweest, waarbij veel nabij, direct contact is geweest tussen medewerkers en dieren. Bij deze werkzaamheden worden op veel bedrijven ook tijdelijke medewerkers ingezet. Het is niet zeker in welke mate de adviezen van goede hygiëne en triage (mensen met klachten komen niet in de stal) in alle situaties adequaat worden uitgevoerd, en het is niet uit te sluiten dat in ieder geval mensen met zeer milde of geen klachten maar wel een SARS-CoV-2-infectie, in de stal gewerkt hebben.

Een andere mogelijkheid is dat het virus wordt versleept tussen bedrijven door contaminatie van mensen, materialen, wagens, (wilde) dieren of voer. Hier is en wordt uitvoerig onderzoek naar gedaan, maar er zijn tot nu toe geen aanwijzingen voor een dergelijke route. Op besmette bedrijven die dicht bij elkaar liggen, wordt niet steeds dezelfde virusvariant aangetroffen; dat suggereert een infectieroute waarbij introductie door een geïnfecteerd persoon belangrijker is dan versleping tussen nabijgelegen bedrijven via dieren (bijv. virus aan poten of vacht). Hoewel versleping niet de belangrijkste oorzaak lijkt voor de aanhoudende besmettingen onder nertsenbedrijven, blijft het van groot belang dat alle nertsenhouders en medewerkers op de bedrijven zich houden aan alle hygiënevoorschriften om mogelijke insleep van het virus te voorkomen.

Het hygiëneprotocol voor nertsenbedrijven is recent verder aangescherpt, inclusief het verplicht stellen van gebruik van niet-medische mondneusmaskers en gezichtsschermen door medewerkers op alle nertsenbedrijven (sinds 10 juli). Voor een beoordeling van het effect van deze maatregelen is het nu nog te vroeg.

Het is van belang om het bestaande EWS te continueren. Deze kan mogelijk nog verbeterd worden door het toevoegen van onderzoek van stofmonsters uit de stal. Ook adviseert het OMT-Z om een herhaling van de serologische screening te overwegen.

Zie voor verdere uitwerking omtrent aanvullende maatregelen het advies bij vraag 4.

Datum
17 juli 2020

Ons kenmerk
0064/2020 LCI/JvD/at/cs/nn

2. Kunt u aangeven wat u ziet als mogelijke besmettingsroutes en maatregelen om besmetting van nertsensbedrijven te voorkomen? Wilt u daarbij specifiek aandacht besteden aan de rol van mensen bij de besmetting van nertsens en in het bijzonder aan de rol van arbeidsmigranten die werkzaam zijn op de nertsensbedrijven?

Zie ook hierboven.

In de maatregelen om besmetting van nertsensbedrijven te voorkomen dient registratie van alle personen, inclusief arbeidsmigranten, die op het bedrijf zijn geweest zorgvuldig en volledig te gebeuren om een helder beeld te hebben van mogelijk overdracht- en besmettingsroutes, en risico's op en buiten het bedrijf. Het uitwisselen van personeel tussen bedrijven dient te worden voorkomen, en moet ten alle tijde worden voorkómen als het personeel in een besmette stal heeft gewerkt.

Het OMT-Z is van mening dat vanuit arbo-perspectief moet worden nagegaan of medewerkers die tijdens werkzaamheden in een besmette stal blootgesteld zijn aan SARS-CoV-2 zouden moeten worden vervolgd op het ontwikkelen van COVID-19, inclusief eventuele laboratorium testen (PCR en/of serologie). Ter voorkoming van introductie van COVID-19 op een bedrijf adviseert het OMT-Z de bijdrage van testen van medewerkers zonder klachten nader uit te laten werken, zoals bijv. het testen van tijdelijk personeel vóór de start van de werkzaamheden.

Er zijn geen specifieke maatregelen te adviseren met betrekking tot arbeidsmigranten. Zij worden ingezet voor tijdelijke werkzaamheden met intensief contact met nertsens, welke zich nu juist in de laatste fase bevinden.

3. Wat betekent het oplopend aantal besmettingen bij nertsensbedrijven voor de gezondheid van mensen, zoals voor omwonenden en medewerkers, en voor de volksgezondheid, zeker nu het aantal humane gevallen lijkt af te nemen?

Het risico voor mensen om besmet te raken door nertsens is alleen reëel voor personen die in een besmette stal komen. Er is geen verspreiding naar omliggende percelen vastgesteld. Kortom, daarbuiten is geen verhoogd risico voor de volksgezondheid. Hoewel er meerdere medewerkers besmet zijn geraakt met SAR-CoV-2, zijn zij voor zover bekend niet ernstig ziek geweest en hebben geen IC-opname nodig gehad.

Het is niet onmogelijk dat door nertsens besmette personen het virus buiten hun werk verspreiden naar andere contacten, iets dat kan leiden tot nieuwe clusters. Hoewel dit in Denemarken wordt gesuggereerd, zijn dergelijke clusters niet bekend in Nederland. De virussequenties die op nertsensbedrijven zijn aangetroffen zijn niet op andere plekken teruggevonden, ook niet bij andere clusters zoals in slachthuizen, fruitteelt en andere sectoren waar arbeidsmigranten werken. Al eerder was duidelijk dat bij patiënten uit dezelfde postcodegebieden als de nertsensbedrijven niet de virussequenties worden gezien die bij de nertsens voorkomen. Ook dit wijst erop dat er geen verspreiding is naar de omgeving. Het OMT-Z adviseert wel om dit sequentieonderzoek te herhalen

bij recent ontdekte COVID-19-patiënten uit hetzelfde postcodegebied rond besmette bedrijven, en zo de sequentiedatabase up-to-date te houden.

Datum
17 juli 2020

Het risico voor de volksgezondheid is daarmee onveranderd t.o.v. vorig OMT-Z. Hoewel het aantal vastgestelde humane infecties in Nederland op dit moment laag is, ook in de gebieden met besmette nertsbedrijven, is er nog steeds aanhoudende circulatie in de humane populatie. De verwachting is dat SARS-CoV-2 ook nog geruime tijd zal blijven circuleren.

Ons kenmerk
0064/2020 LCI/JvD/at/cs/nn

4. Met welke maatregelen kunnen bovengenoemde risico's voor de volksgezondheid beperkt of voorkomen worden?

Er is een spectrum aan maatregelen mogelijk. Dit loopt van enerzijds het continueren en op punten aanscherpen van het huidige beleid, tot aan het andere eind het preventief ruimen van alle nertsbedrijven in Nederland met een verbod op herbevolking van de stallen.

De verwachting is dat door het afgenomen aantal contactmomenten tussen mensen en nerts na het afronden van het spenen van de dieren in juli, én door de recente aanscherpingen van het hygiëneprotocol en het preventief gebruik van PBM op niet besmette bedrijven, het risico op besmetting van bedrijven zal afnemen. Het volledige effect na volledige implementatie van deze maatregelen is pas over een paar weken te beoordelen. Daarnaast loopt detectie van infectie altijd achter de besmetting aan. Het OMT-Z verwacht dat er de komende 3-4 weken nog een aantal (naar grove schatting 6-12) besmette bedrijven bij komen.

Het OMT-Z adviseert om de reeds bestaande maatregelen verder aan te scherpen ten aanzien van personen die contact hebben met dieren met uitvoerige en zorgvuldige triage van medewerkers, nauwgezet testen bij alle medewerkers met klachten en eventueel testen bij medewerkers zonder klachten, vaste teams op bedrijven en goede registratie van de personen die beroepsmatig met de nerts in aanraking komen, geen uitwisseling van medewerkers tussen bedrijven, en aandacht voor compliance van de ingestelde maatregelen.

Indien na half augustus nog steeds nieuwe besmettingen op nertsbedrijven worden vastgesteld, zal dit naar mening van het OMT-Z te wijten zijn aan het in de praktijk niet goed uitvoerbaar zijn van de maatregelen om besmetting te voorkomen. In dit geval, bij een gelijk gebleven epidemiologische humane situatie, is het advies om dan preventief te ruimen, om te voorkomen dat de nertsbedrijverij als virusreservoir gaat functioneren. Als de humane epidemiologie in Nederland verandert, zal dit opnieuw afgewogen moeten worden.

Aangezien naar verwachting het virus zal blijven circuleren in Nederland adviseert het OMT-Z de nertsbedrijverij in Nederland versneld af te bouwen om te voorkomen dat de uitbraken onder nerts zich in het volgende fokseizoen (en de daarmee gepaard gaande hoge inzet van tijdelijk personeel) herhalen, mogelijk ook in andere gebieden.

Met bedrijven die geen gebruik willen maken van een stopregeling, moeten strikte afspraken gemaakt worden over de voorwaarden waaronder dit kan, zoals het naleven van strenge hygiënemaatregelen.

Datum
17 juli 2020

Ons kenmerk
0064/2020 LCI/JvD/at/cs/nn

5. Gezien de gewijzigde epidemiologische situatie met meer besmette bedrijven en minder humane gevallen, hoe beoordeelt u nu de kans dat vanuit besmette nertsbedrijven andere diersoorten, zoals katten en knaagdieren, met SARS-CoV-2 besmet worden en in deze soorten reservoirvorming plaatsvindt? Wat zou dit voor de volksgezondheid betekenen?

Dit risico is niet veranderd ten opzichte van het eerdere OMT-Z. Voor ieder bedrijf geldt dat na de ruiming de aanwezige wilde katten nog enige tijd op het bedrijf moeten blijven. Zij worden actief gevoerd gedurende enkele weken. De kans op reservoirvorming in katten is klein gezien de leefwijze van katten (meer solistisch) en in groepen wilde katten kan door deze maatregel reservoirvorming voorkomen worden. Knaagdieren zijn niet gevoelig voor de infectie. Muizen zijn niet te besmetten, van ratten is momenteel niet bekend dat zij besmet kunnen worden. Er zijn geen veranderde inzichten en geen andere maatregelen nodig in het belang van de volksgezondheid.

In aansluiting op het eerdere advies over het risico van SARS-CoV-2 op konijnenhouderijen, blijkt dat bij nader onderzoek van konijnen door WBVR en EMC konden geen afweerstoffen bij konijnen van de onderzochte bedrijven worden aangetoond. Het OMT-Z concludeert op grond van die gegevens dat de serologische screening van de konijnenbedrijven geen aanwijzing geeft voor aanwezigheid van SARS-CoV-2 op konijnenhouderijen.

Tot een nadere mondelinge toelichting ben ik gaarne bereid.

Hoogachtend,

Prof. dr. J.T. van Dissel
Directeur CIb